

כריתת הברית על התורה בהר סיני

הרב צדוק אליאס

בסוף פרשת משפטים התורה חוזרת למעמד הר סיני, ושם היא מפרטת לנו את כריתת הברית על התורה, בהקרבת הקרבנות וזריקת הדם, ובקבלת ישראל את התורה באמירת "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שמות כד, ז). רש"י ורמב"ן כאן חלקו ביניהם, על פי השיטות השונות בחז"ל, מתי הייתה כריתת הברית הזו - האם היא הייתה לפני מתן תורה, כדברי רש"י, ואין מוקדם ומאוחר בתורה, או שהמקראות כתובים כסדרם, והברית נכרתה עם ישראל לאחר מתן תורה ולפני שמשה רבינו עלה להר, כדבריו של הרמב"ן.

יש לנו להתבונן במה שהיה שם בדיוק, כדי להבין את תוכן כריתת הברית הזו. והנה, אמרה כאן התורה: "וְאָל מִשָּׁה אָמַר: עֲלֵה אֵל ה', אֲתָה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאָבִיחֻא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֵק. וְנָגַשׁ מִשָּׁה לְבַדּוֹ אֵל ה' וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ, וְהֵעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ. וַיִּבֹא מִשָּׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד, וַיֹּאמְרוּ: כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה" (שמות כד, א-ג). מתבאר שהתגובה של העם על דברי ה' ועל המשפטים, הייתה: "נַעֲשֶׂה". כאן הם לא אמרו "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", אלא רק למחרת, כאשר משה משכים, בונה מזבח, מקריב קרבנות וכוורת ברית עם ישראל על התורה. וכמו שכתוב: "וַיִּכְתֹּב מִשָּׁה אֵת כָּל דְּבָרֵי ה', וַיִּשְׁכֵּם בְּבֹקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ... וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם, וַיֹּאמְרוּ: כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שם ד, ז). יש לשאול, מדוע בתחילה אמרו ישראל רק "נעשה", ורק למחרת הם אמרו "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"?

נוסיף עוד לברר מה הם 'דברי ה' והמשפטים' שאמר משה לכל העם באותו מעמד. רש"י באר ש"דְּבָרֵי ה'" - הכוונה למצוות פרישה והגבלה, ואילו ה"מִשְׁפָּטִים" - הכוונה לשבע מצוות בני נח, שבת, כבוד אב ואם, פרה אדומה ומצוות דינין שנתנו

את הלימוד מצד שמירת המעשה. הלימוד מצד ידיעת התורה הוא משותף לכלל ישראל, שכל אחד מוצא את חלקו בהבנה התורה, ואפילו עם הארץ שטועה בה, קריינן ביה: "ודילוגו עלי אהבה" (שיר השירים רבה ב, ד). אמנם, לימוד התורה מצד ידיעת המעשה הנדרש לעשות, אינו מסור לרבים כי אם ליחידים המתאימים לכך, וצריך לזה עמל גדול וזהירות גדולה מאד שלא יטעה בלימודו. אלו הם שני חלקי הלימוד הנוכחים כאן בפסוק: "התורה והמצוה".

ובזה באר הרב, שעל דברי התורה שאמר משה בעל פה בני ישראל אמרו "נעשה", שכן בזה הם קבלו לעשות ככל אשר יורו אותם החכמים, ואילו על התורה שהוא קרא להם מתוך הכתב, שזה רומז לתורה שבכתב, הם אמרו "נעשה ונשמע", שענינו כולל גם לימוד של כל אחד כפי הבנתו בתורה.

חילוק זה בין התורה שבכתב, שעליה אמרו ישראל "נעשה ונשמע", לבין התורה שבעל פה, שעליה לא אמרו ישראל נעשה ונשמע, כבר אמרו חז"ל בתנחומא (נח, אות ג). חז"ל שואלים מדוע היה צורך לכפות על ישראל הר כגיגית, הרי הם אמרו נעשה ונשמע! ותרצו, שלא אמרו כן ישראל אלא על התורה שבכתב בלבד, לפי שאין בה יגיעה וצער, אמנם על התורה שבעל פה, דרשו חכמים על הפסוק "ולא תמצא בארץ החיים" (איוב כח, יג), שתורה שבעל פה לא תמצא במי שמבקש עונג בעולם הזה, אלא במי שממית את עצמו עליה, ו"אין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו".

בזה מתבאר מדוע משה בנה גם מזבח, וגם מצבות לכל אחד משבטי ישראל, שכן מזבח הוא מבנה של אבנים רבות שכולן יחד מחוברות לחטיבה אחת, ויש בה חבור של כלל ישראל. וכמו שעשה אליהו הנביא בהר הכרמל, שנאמר: "ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב, אשר היה דבר ה' אליו לאמר: ישראל יהיה שמך. ויבנה את האבנים מנבח בשם ה'" (מלכים א' יח, לא-לב). זו היא בחינת תורה שבעל פה, שחכמי ישראל פוסקים בה הלכה לכלל ישראל, ובה נעשים ישראל לחטיבה אחת. אולם המצבה היא לכל אחד ואחד מישראל, שכן לכל אחד יש את הבחינה שלו בתורה.

לכך אהובה היא המצבה בהר סיני, שישראל קבלו את התורה שבכתב וגם את התורה שבעל פה. מצבה זו, הרי היא בבחינת יעקב אבינו שהקים את האבן מצבה, והיא האבן שהייתה עשויה בנס, משתים עשרה אבנים מאבני המקום שנעשו לאחת (בראשית רבה סח, יא), בחינת תורה שבכתב ותורה שבעל פה שהתאחדו אצל

להם במרה. ומה שאמרה התורה שמשה רבינו כתב למחרת את ספר הברית, הכוונה מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שניתנו להם במרה. אמנם, הרמב"ן באר לשיטתו, שפרשה זו נאמרה לאחר מתן תורה, ודברי ה' והמשפטים הם כל הנאמר לפני כן בפרשה זו: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שם כא, א).

הנה, בין לשיטת רש"י ובין לשיטת הרמב"ן יש לשאול, מה הטעם לומר לבני ישראל תחילה את הדברים בעל פה, ולאחר שהם קבלו אותם עליהם ואמרו "כל הדברים אשר דבר ה' נעשה", יחזור משה ויכתוב את אותם דברים בכתב, ויקרא להם אותם מתוך הכתב, וכעת הם יאמרו עליהם "נעשה ונשמע"?

כריתת הברית בהר סיני, נעשתה בהקרבת קרבנות על ידי בכורי ישראל ובהזאת הדם על ידי משה. כמה קרבנות הקריבו ישראל למרגלות הר סיני? כתב הנצי"ב ב"העמק דבר", שכל אחד מישראל הקריב קרבן בנפרד, ונמצא שכולם ביחד הקריבו שישים ריבוא קרבנות - שכן משה אמר לפרעה: "ואגנחנו לא גֵדע מֵה נֶעֱבַד אֶת ה' עַד בָּאֵנוּ שְׁמָה" (שמות י, כו), וכמו שכתב רש"י שם (ר"ה לא נדע), שלא נדע כמה קרבנות נצטרך להקריב. ישראל נזקקו למצבות רבות לשם זריקת הדם, ושתיים עשרה המצבות הנזכרות בפסוק (שמות כד, ד), הכוונה שתיים עשרה לכל שבט ושבת (כדעת חכמים במכילתא יתרו, מסכתא דבחדש פרשה ג) - נמצא סך כל המצבות, מאה ארבעים וארבע.

כידוע, התורה אסרה להקים מצבה, אפילו כדי להשתחוות עליה לה', שנאמר: "ולא תקים לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך" (דברים טו, כב). ובאר רש"י, שאף על פי שהייתה המצבה אהובה בזמן האבות, היא שנואה כעת, בגלל שהכנענים עשאוה לחוק לעבודה זרה. יש לשאול לפי זה, מדוע כאן, לפני מתן תורה, בזמן הסמוך לאזהרת ה' על המצבה, השתמשו ישראל דווקא במצבה להקרבת הקרבנות הפרטיים?

הראי"ה קוק במדבר שור (הדרוש השבעה עשר), כתב לבאר את הברית של ישראל בהר סיני, והוא הביא את הפסוק: "ויאמר ה' אל משה: עלה אלי ההרה ויהיה שם, ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר פתבתי להורתם" (שמות כד, יב). ובאר חז"ל, ש"התורה" - הכוונה לתורה שבכתב, ו"המצוה" - הכוונה לתורה שבעל פה (ברכות ה ע"א, זהר ויקרא מ ע"ב).

ובאר הרב, שיש שני חלקים בלימוד תורה: יש את הלימוד מצד ידיעת התורה, ויש

יעקב אבינו. אמנם מכאן ואילך שנואה היא המצבה, שכן היא הדגשה של הפרט ללא שיתוף עם כלל ישראל.

אמנם המזבח הוא בחינת הכלל - בחינת התורה שבעל פה, ואמרו חכמים בתנחומא (שם):

”שלא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה, שנאמר: **כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֹהִים כָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית**” (שמות לד, כו)... זו תורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחושך, שנאמר: **”הָעַם הֶהָלְכִים בְּחֹשֶׁךְ רָאוּ אֹר גָּדוֹל”** (ישעיה ט, א), אלו בעלי תלמוד שראו אור גדול, שהקדוש ברוך הוא מאיר את עיניהם באיסור והיתר ובטמא וטהור. ולעתיד לבוא: **”וְאֶהְיֶה לָבוֹא: וְאֶהְיֶה כְּצֶאֱת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ”** (שופטים ה, לא).